

soL 21 Şubat 2013

DEĞERLENDİRMELER

OĞUZ OYAN

Ekonomide yolun sonu mu?

1980'lerde Türkiye'de büyük bir ekonomik/sosyal/ siyasi dönüştürme operasyonu uygulandı. Kamu maliyesine odaklanırsak, IMF güdümlü politikalar, ekonomiyi mal ve hizmetler alanında dışa açmaya, devleti küçültmeye (kamu yatırımlarını, tarımsal destekleri, kamu personel ödeneklerini azaltmaya) ve dış borç servislerini aksatmamaya yöneldi. Ancak Özal 1984'ten itibaren dolaysız vergileri de aynı hızla küçültmeye kalkışınca, öngörülmedik bütçe açıklarıyla karşılaşıldı. Böylece Hazine, iç borçlanmada ilk kez yoğun bir biçimde mali piyasalara yöneldi; fon sistemiyle yeni vergisel kaynaklar yaratıldı, özelleştirmeler başlatıldı. Sistem, giderek, ücretlilere vergi/fon baskısına ve dolaylı vergilere de yüklendi.

Özetle, 1980'lerde, yükselen iç açıklar ile yönetilebilir düzeyde dış açıklar tablosu eşleşiyordu.

1989'dan itibaren bahar eylemleriyle yükselen reel ücretlerin kaynak gereksinimi ise ekonominin ve kamunun dışarıdan fonlanmasıyla aşıldı. Sermaye hareketlerinin serbest bırakılması bir ekonomik küçülme yaşanmadan bu finansmanın sağlanmasını mümkün kıldı; ancak ekonomiyi sıcak paranın spekülatif saldırılarına açık duruma getirdi. 1990'lı yıllar, bir kamu maliyesi krizine kadar giden kamu açıkları tablosuyla yaşandı. O kadar ki, büyük sermaye devlete verdiği borçların faizleriyle yani faaliyet dışı kârlarla bu dönemi atlatabildi.

Özetle, 1990'larda iç açıklar zıplarken, dış açıklar milli gelirin yüzde 1-1,5 düzeyindeydi; hatta küçülmeyle sonuçlanan kriz yıllarında (1994, 1999, 2001) dış fazlaya dönüşerek makul/yönetilebilir sınırlar içinde kalmaktaydı. Buna rağmen IMF Türkiye'ye 1 Ocak 2000'de başlayacak bir stand-by düzenlemesi ve onun yanında "sıkı istikrar politikası ve yapısal reformlar" dayatabildi.

2000'li yıllar, 1980 sonrasında ikinci büyük dönüştürme operasyonu olarak tarihe geçti. Döviz kuru çıpasına dayalı sistemin yol açtığı Kasım 2000 ve Şubat 2001 sarsıntıları, büyük bir mali çöküntüye ve gene IMF güdümünde ekonominin kesintisiz dış açıklarla besleneceği yeni bir ekonomik şekillenmeye götürdü. Artık ekonominin dış kaynak gereksinimi sadece yüksek ekonomik büyüme dönemlerinde değil, durgunluk ve ekonomik küçülme yıllarında da geçerliydi.

Dış kaynak da esas olarak borç yaratıcı kaynak girişi biçimindeydi.

Özetle, 2000'lerde artık iç açıklardan ziyade dış açıklar öne çıkmıştı. AKP'nin 10 yılının 6 yılında milli gelire oranla yüzde 2'nin altında ılımlı bütçe açıkları verilmişti; sadece krizin etkisinin yaşandığı yıllarda, 2003-2004 ile 2009 ve 2010'da açıklar yüzde 4 veya üzerindeydi. Ancak bunun tılsımı da, olağandışı/arızı bazı kamu gelirlerinin devreye sokulmasıydı: Özelleştirmeler, vergi afları/varlık barışları, TCMB'nin kur politikasıyla elde ettiği kârların Hazine'ye aktarılması (2012), 2/B arazileri satışları (2012/2013), yabancıya toprak satışı, bedelli askerlik, vb... Ancak bu arızı gelir kaynaklarında olsun, tavana vuran dolaylı vergilerde olsun yolun sonuna gelinmiş görünüyor.

İşte bu koşullarda, kamu yatırımlarını yap-işlet modelleriyle, sağlıkta kamu-özel ortaklığı modelleriyle ve konut politikalarını kentsel dönüşüm uygulamalarıyla sürdürmek ve böylece hem rant akımlarını denetlemek hem de kamu harcamalarını sınırlamak isteyen anlayışlar öne çıkarılıyor.

Bu çerçevede, IMF'nin iki ay önceki 4. madde değerlendirme raporunun 2013 sonrasını düşük büyüme, düşük yatırım ve yüksek dış açık olarak nitelendirmesini ciddiye almak gerekiyor. Türkiye, 2008-2012 döneminde yıllık ortalama yüzde 3,1 düzeyinde bir büyüme gerçekleştirmesine karşın bu beş yılda toplam 756 milyar dolar dış kaynak kullandı. IMF önümüzdeki beş yılda (2013-2017), düşük büyümeye rağmen dış kaynak kullanımı ihtiyacının 1.309 milyar dolara çıkacağını hesap ediyor. Peki bu dış finansman koşulları sürdürülebilecek mi?

Başka deyişle, bir puanlık ekonomik büyümeye karşılık 1993-2002 döneminde 0,2 puanlık cari açık veren bir ekonomiden, 2003-2012'de 1,8 puanlık cari açığa yükselen yani ekonomik büyüme miktarından daha fazla dış kaynak ihtiyacı olan bir ekonomiyi dış dünya daha ne kadar finanse etmeye devam edecek? Kâbus senaryoları böyle oluşuyor.